

Сергій Вікторович БЕЛАЙ,

кандидат військових наук, старший науковий співробітник,
докторант Національної академії Національної гвардії України (м. Харків),
Belwz3@mail.ru

УДК 35.078.7

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНИХ МЕХАНІЗМІВ ПРОТИДІЇ КРИЗОВИМ ЯВИЩАМ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ХАРАКТЕРУ

Проведено аналіз поняття механізму державного управління. Наведено основні варіанти трактування визначення поняття механізму державного управління. Надано визначення поняття державного механізму протидії кризовим явищам соціально-економічного характеру. Визначено, що наразі в Україні можливо виділити правовий, адміністративний та моніторинговий механізми державного управління щодо протидії кризовим явищам соціально-економічного характеру. Розглянуто структуру механізмів державного управління та отримано структурну схему функціонування механізмів державного управління у сфері протидії кризовим явищам в українському суспільстві. Розглянуто методологію формування державних механізмів управління, отримано структурну схему формування державних механізмів протидії кризовим явищам соціально-економічного характеру. Наведено структурну схему розвитку державних механізмів протидії кризовим явищам соціально-економічного характеру.

Ключові слова: національна безпека, державне управління, кризові явища соціально-економічного характеру, механізми державного управління.

Світові події сьогодення демонструють виникнення чисельних кризових явищ соціально-економічного характеру як в українському суспільстві, так і в країнах світу. Тому в сучасному суспільстві державні механізми протидії кризовим явищам соціально-економічного характеру відіграють основну роль у державній політиці щодо врегулювання кризових явищ.

Методологічні засади функціонування та розвитку механізмів державного управління розглядали такі українські вчені, як: А. О. Дегтяр, Н. В. Дацій, А. В. Мерзляк, О. Ю. Бобровська, О. А. Мельниченко, А. Ю. Амосов, В. Б. Авер'янов, М. І. Круглов, Н. Р. Нижник, О. А. Машкова, В. Я. Малиновський, Г. В. Атаманчук, Л. П. Юзьков, І. Є. Кривенко, В. М. Князев, В. Д. Бакуменко, Р. М. Рудніцька, О. Г. Сидорчук, О. М. Стельмах, Ю. А. Тихомиров, О. В. Федорчак, М. М. Орлов, М. М. Коваленко та ін. Однак дослідженню методологічних засад

функціонування та розвитку державних механізмів протидії кризовим явищам соціально-економічного характеру в наукових джерелах надано недостатньо уваги.

Метою статті є проведення аналізу поняття механізму державного управління та визначення методологічних засад функціонування та розвитку державних механізмів протидії кризовим явищам соціально-економічного характеру.

Поняття “механізм” широко застосовується, у першу чергу, в технічних науках, звідки був взятий початок цього терміна, але наразі в багатьох суспільствознавчих науках поняття механізму постійно застосовується як науковцями, так і практиками. Не винятком є й наука державного управління.

За загальноприйнятим визначенням, у технічній сфері під механізмом розуміють (грец. μηχανή *mechané* — машина) внутрішній устрій машини, прибору, апарату, який приводить їх в дію та призначений для передачі руху та перетворення енергії [1]. У гуманітарних сферах під механізмами розуміють використання певних засобів за допомогою обраних методів для досягнення поставленої мети [2, с. 57]. Зрозуміло, що таке визначення більш прийнятне для використання у науці державного управління.

Фахівці антикризового менеджменту більш детально надають визначення механізмам управління в умовах виникнення кризових явищ. Механізм управління кризовими ситуаціями є системою дій на об’єкт з метою досягнення бажаного результату; система включає сукупність елементів, внутрішня взаємодія яких приводить цей механізм у рух; механізм вбудований у загальногосподарську систему і є його складовою; діалектична суперечність полягає в тому, щоб визначити необхідність застосування і місце цього механізму в господарській системі [3; 2, с. 57]. У цьому визначенні згадується про загальногосподарську систему, що вже є сферою регулювання державного управління.

Надалі розглянемо поняття механізму державного управління в галузі державного управління. Основні варіанти трактування визначення цього поняття надано в табл. 1.

Таким чином, проводячи аналіз наведених визначень, можна прийти до висновку, що у науці державного управління загальновизначеними є два підходи до визначення поняття механізму державного управління. У вузькому розумінні механізм державного управління — це сукупність певних складових елементів, які слугують інструментом організації управлінських рішень. У широкому розумінні — це складна система державних органів, організованих для здійснення завдань державного управління.

На наш погляд, найбільш прийнятним є визначення авторів В. М. Князева та В. Д. Бакуменка. Таким чином, державні механізми протидії кризовим явищам соціально-економічного характеру — сукупність практичних заходів, засобів, важелів, стимулів, за допомогою яких органи державної влади та органи місцевого самоврядування впливають на соціально-економічну систему з метою зменшення рівня загроз національній безпеці соціально-економічного характеру.

Таблиця 1

**Основні варіанти трактування визначення
поняття механізму державного управління**

Автор	Варіанти визначень
В. Б. Авер'янов	Сукупність державних органів, організованих у систему для виконання завдань державного управління відповідно до їх правового статусу та системи правових норм, що регламентують процес реалізації вказаними органами свого функціонального призначення [4]
М. І. Круглов	Сукупність економічних, мотиваційних, організаційних і правових засобів цілеспрямованого впливу суб'єктів державного управління і впливу на їх діяльність, що забезпечують узгодження інтересів взаємодіючих учасників державного управління [4]
Н. Р. Нижник, О. А. Машкова	Складова частина системи управління, що забезпечує вплив на фактори, від стану яких залежить результат діяльності управлінського об'єкта [5, с. 37]
В. Я. Малиновський	Сукупність засобів організації управлінських процесів та способів впливу на розвиток керованих об'єктів, що базуються на принципах наукової обґрунтованості, об'єктивності, цілісності, узгодженості з використанням відповідних методів управління, спрямованих на реалізацію мети державного управління [6, с. 103]
Г. В. Атаманчук	Складна система державних органів, організованих відповідно до визначених принципів для здійснення завдань державного управління [7]
Л. П. Юзьков	Сукупність певних складових елементів, які створюють організаційну та методологічну основу процесів державного управління [8]
І. Є. Кривенко	Сукупність логічних зв'язків, процедур, що описують у соціальних системах процес "організації згоди" або процес управління. У більш узагальненому вигляді — комплекс інформаційних управлінських впливів, спрямованих на зміну об'єкта управління з метою його трансформації [9]
А. Ю. Амосов	На регіональному рівні — сукупність форм і методів впливу територіальних органів виконавчої влади та місцевого самоврядування на реформування та функціонування економічних суб'єктів у всіх сегментах і ланках господарства району [10]
В. М. Князев, В. Д. Бакуменко	Практичні заходи, засоби, важелі, стимули, за допомогою яких органи державної влади впливають на суспільство, виробництво, будь-яку соціальну систему з метою досягнення поставленої мети [11]
Р. М. Рудніцька, О. Г. Сидорчук, О. М. Стельмах	Штучно створена складна система, призначена для досягнення поставленої мети, яка має визначену структуру, сукупність правових норм, методи, засоби, інструменти державного впливу на об'єкт управління [12]
Ю. А. Тихомиров	Демократична державна організація управлінського впливу на суспільні процеси [13]
О. В. Федорчук	Механізм як система, призначена для практичного здійснення державного управління та досягнення поставленої мети, яка має визначену структуру, методи, важелі, інструменти впливу на об'єкт управління з відповідним правовим, нормативним та інформаційним забезпеченням [14].

Надалі розглянемо структуру механізмів державного управління. У дослідженні [4] Ю. Д. Кунєв виділяє такі частини механізмів державного управління:

а) цільова частина — сукупність усіх завдань, на реалізацію яких спрямована управлінська діяльність (підвищення ефективності виконання основних функцій системи);

б) функціональна частина — види управлінської діяльності, необхідні для виконання основних функцій організації;

в) методологічна частина — ті методи, які використовуються при виконанні всіх видів управлінської діяльності, тобто забезпечують виконання функціональної частини;

- г) частина, яка відображає сукупність принципів, тобто норми або правила, за якими потрібно здійснювати успішну управлінську діяльність;
- г) інструментальна частина — управлінські рішення, повноваження, засоби інформаційно-матеріально-енергетичного впливу на об'єкт управління;
- д) технологічна частина — технологія підготовки прийняття і виконання управлінських рішень.

Не можна не погодитися з такою характеристикою структурних частин механізмів державного управління, однак, на наш погляд, доцільно окремо виділити інформаційно-аналітичну частину, що утримує інформаційні аспекти процесу управління та здійснює аналіз виконання управлінських рішень.

Наразі в Україні можливо виділити правовий, адміністративний та моніторинговий механізми державного управління щодо протидії кризовим явищам соціально-економічного характеру. Таким чином, отримуємо таку структурну схему функціонування державних механізмів протидії кризовим явищам соціально-економічного характеру в українському суспільстві (рис. 1).

Аналіз цих механізмів є платформою для майбутнього розвитку державних механізмів протидії кризовим явищам соціально-економічного характеру. Не менш важливий є й зарубіжний досвід у цій сфері.

Надалі перейдемо до методології формування державних механізмів управління. У цьому ракурсі слушною є думка В. А. Овчаренка, який при формуванні механізму державного управління пропонує використовувати підхід, що передбачає [15]:

- 1) аналіз і за необхідності розробку теоретико-методологічного аспекту;
- 2) розробку організаційного аспекту механізму, заснованого на сформованому теоретико-методологічному базисі;
- 3) аналіз правового аспекту механізму і за необхідності його корекцію відповідно до змін структури і функцій керуючої підсистеми.

Запропонований підхід прийнятний для формування державних механізмів протидії кризовим явищам соціально-економічного характеру. Однак потребує уточнення формулювання переліку кроків цього підходу. Так, перший крок доречніше сформулювати як аналіз та розроблення теоретичного аспекту. Другий крок — організаційний аспект та розроблення методологічного базису. Третій крок — перевірка механізмів на адекватність функціонування в соціально-економічній системі (цей крок утримує не тільки правовий аспект, а й економічний, соціальний та ін.).

Таким чином, на основі визначених аспектів формування державних механізмів протидії кризовим явищам соціально-економічного характеру в українському суспільстві отримуємо структурну схему формування державних механізмів протидії кризовим явищам соціально-економічного характеру (рис. 2).

Рис. 1. Структурна схема функціонування державних механізмів протидії кризовим явищам в українському суспільстві

Рис. 2. Структурна схема формування державних механізмів протидії кризовим явищам соціально-економічного характеру

На основі наведеного підходу отримуємо розвиток державних механізмів протидії кризовим явищам соціально-економічного характеру, який схематично зображено на рис. 3.

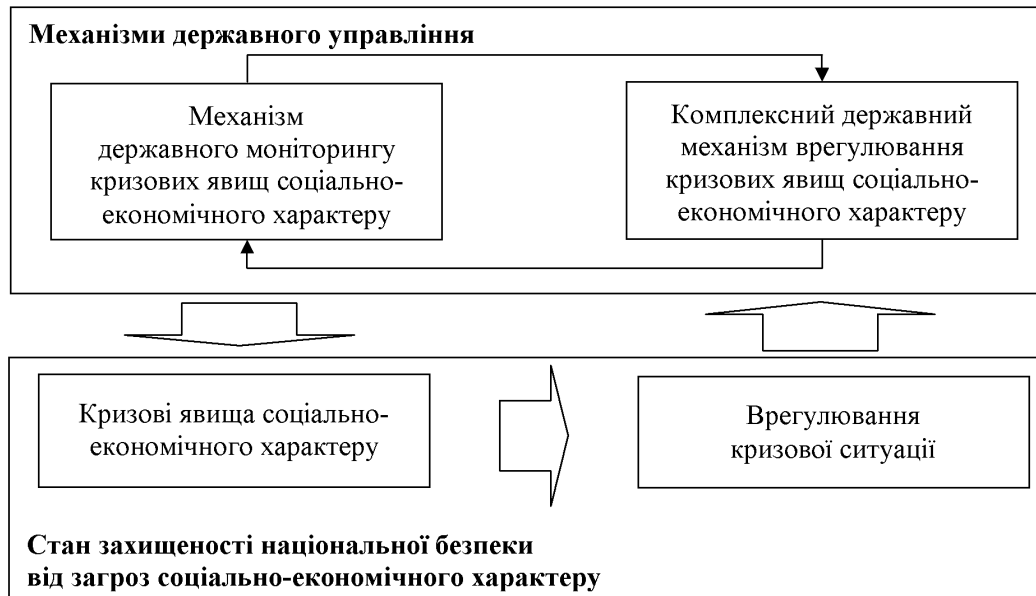

Рис. 3. Структурна схема розвитку державних механізмів протидії кризовим явищам соціально-економічного характеру

Таким чином, розвиток державних механізмів протидії кризовим явищам соціально-економічного характеру полягає в обґрунтуванні та розробленні механізму державного моніторингу кризових явищ соціально-економічного характеру та комплексного державного механізму врегулювання кризових явищ соціально-економічного характеру. Так як кризовим явищам соціально-економічного характеру природою притаманна циклічність, то й у цих державних механізмів присутній циклічний взаємозв'язок, вони є передумовою та наслідком одне одного.

Стан захищеності національної безпеки від загроз соціально-економічного характеру характеризується наявністю кризових явищ соціально-економічного характеру, що призводять до кризових ситуацій. А отже, основним завданням наведених державних механізмів є недопущення виникнення кризових ситуацій.

На основі проведених у підрозділі досліджень можливо зробити такі висновки:

1. Наразі в Україні можливо виділити правовий, адміністративний та моніторинговий механізми державного управління протидії кризовим явищам соціально-економічного характеру.

2. Розвиток державних механізмів протидії кризовим явищам соціально-економічного характеру полягає в обґрунтуванні та розробленні механізму державного моніторингу кризових явищ соціально-економічного характеру та комплексного державного механізму врегулювання кризових явищ соціально-економічного характеру.

Список використаних джерел

1. Толковый словарь Ушакова [Электронный ресурс] Словари и энциклопедии на Академике. — URL : <http://dic.academic.ru/dic.nsf/ushakov>.
2. Бондар, О. В. Ситуаційний менеджмент [Текст] : навч. посіб. / О. В. Бондар. — К. : Центр учбової літератури, 2012. — 388 с.
3. Скібіцький, О. М. Антикризовий менеджмент [Текст] : навч. посіб. — К. : Центр учбової літератури, 2009. — 568 с.
4. Управління в митній службі [Текст] : підруч. / Ю. Д. Кунев, І. М. Коросташова, А. В. Мазур, С. П. Шапошник ; за заг. ред. Ю. Д. Кунєва. — К. : Центр навчальної літератури, 2006 [Електронний ресурс] Библиотека онлайн. — URL : <http://readbookz.com/pbooks/book-10/ua/chapter-618>.
5. Машков, О. А. Системний підхід в організації державного управління [Текст] : навч. посіб. / Н. Р. Нижник, О. А. Машков ; за заг. ред. Н. Р. Нижник. — К. : УАДУ, 1998. — 160 с.
6. Малиновський, В. Я. Словник термінів і понять з державного управління [Текст] / В. Я. Малиновський. — вид. 2-ге, доп. і випр. — К. : Центр сприяння інституційному розвитку державної служби, 2005. — 254 с.
7. Атаманчук, Г. В. Теория государственного управления [Текст] : курс лекц. / Г. В. Атаманчук. — изд. 2-е. — М. : Омега-Л, 2004. — 584 с.
8. Юзьков, Л. П. Социальный и государственно-правовой аспекты управления [Текст] / Л. П. Юзьков. — К. : Лыбидь, 1972. — 48 с.
9. Кривенко, І. Є. “Механізм” як категорія і його сутність в процесі державного управління [Текст] / І. Є. Кривенко // Актуальні проблеми державного управління. — 2006. — Вип. 1 (25). — Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2006. — С. 4–10.
10. Амосов, А. Ю. Перетворення механізмів державного регулювання економічного розвитку [Текст] / А. Ю. Амосов // Державне управління та місце самоврядування : зб. наук. пр. : у 2 ч. / за заг. ред. Г. І. Мостового, Г. С. Одіної. — Х. : ХарРІДУ НАДУ, 2001. — Вип. 2. — С. 10–16.
11. Державне управління [Текст] : Словник-довідник / за заг. ред. В. М. Князева, В. Д. Бакуменка. — К. : УАДУ, 2002. — 228 с.
12. Рудніцька, Р. М., Механізми державного управління: сутність і зміст [Текст] / Р. М. Рудніцька, О. Г. Сидорчук, О. М. Стельмах / за наук. ред. М. Д. Лесечка, А. О. Чемериса. — Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2005. — 28 с.
13. Тихомиров, Ю. А. Курс административного права и процесса [Текст] / Ю. А. Тихомиров. — М. : Изд-во Тихомирова М.Ю., 2005. — 1150 с.
14. Федорчак, О. Класифікація механізмів державного управління / О. Федорчак // Демократичне врядування, науковий вісник. — 2008. — Вип. 1 [Електронний ресурс] Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. — URL : http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/e-journals/DeVr/2008-01/O_Fedorchak.pdf.
15. Овчаренко, В. А. Анализ понятия “механизм государственного управления” / В. А. Овчаренко // Прикладные научные разработки — 2012 [Электронный ресурс] Education and Science. — URL : http://www.rusnauka.com/22_PNR_2011/Gospravlenie/2_90998.doc.htm.

Надійшла до редакції 06.03.2015

Белай С. В. Методологические основы функционирования и развития государственных механизмов противодействия кризисным явлениям социально-экономического характера

Проведен анализ понятия механизма государственного управления. Приведены основные варианты трактовки определения понятия механизма государственного управления. Дано определение понятия государственного механизма противодействия кризисным явлениям социально-экономического характера. Определено, что в настоящее время в Украине можно выделить правовой, административный и мониторинговый механизмы государственного управления по противодействию кризисным явлениям социально-экономического характера. Рассмотрена структура механизмов государственного управления и получено структурную схему функционирования механизмов государственного управления в сфере противодействия кризисным явлениям социально-экономического характера в украинском обществе. Рассмотрена методология формирования государственных механизмов управления, получено структурную схему формирования государственных механизмов противодействия кризисным явлениям социально-экономического характера. Приведена структурная схема развития государственных механизмов противодействия кризисным явлениям социально-экономического характера.

Ключевые слова: национальная безопасность, государственное управление, кризисные явления социально-экономического характера, механизмы государственного управления.

Belai, S. V. Methodological Bases of Functioning and Development of Public Administration Mechanisms to Counteract of the Socio-Economic Crisis

The article analyzes the concept of public administration mechanism. The main treatment options for the definition of public administration mechanism have been given. The definition of the concept of the public administration mechanism to counter the socio-economic crisis has been proposed. It is determined that currently in Ukraine can be distinguished legal, administrative and monitoring mechanisms of public administration to counteract the socio-economic crisis. The structure of public administration mechanisms and received a block diagram of the operation of of public administration mechanisms in counteracting the socio-economic crisis in the Ukrainian society have been examined. Examined the methodology of formation of the state of governance, received a block diagram of the formation of public administration mechanism to counter the socio-economic crisis. A block diagram of public administration mechanism to counter the socio-economic nature crisis has been shown.

Keywords: national security, public administration, socio-economic crisis, public administration mechanisms.

